गर्भाशयेऽवस्थितं रेतो गर्भः यादृशाकारं विक्रियते विशिष्टावयवं क्रियते जननसमयेऽपि तादृगाकारविशिष्टमेवापत्यं जायते । तत् तत्र एतमग्निमत्र गार्हपत्यायतने यद्यस्मात्पक्षपुच्छवत्तं विकरोति सूक्ष्मरूपेण निर्मिमीते तस्मादेषोऽमुत्राहवनीयस्थाने पक्षपुच्छवान्जायते जायमान उपलभ्यते ॥१९॥ एनमनभिव्यक्तरूपमग्निममुत्राहवनीयस्थाने अभिव्यक्तावयवं पश्यन्ति ॥२०॥ आत्मसंस्तुता इष्टकाः पूर्वमुपदध्यात् । उत्तरार्ध्यामुत्तरार्धे भवामुत्तमभागेऽवस्थिताम् । तथैव खल्वस्य दक्षिणतोऽवस्थितस्याध्वर्योरिषो अग्निः अभ्यात्ममात्माभिमुखमेव चितो भवति ॥२१॥ प्रावणेभिरिति मन्त्रगतः प्रशब्दः प्रायणरूपं प्रायणस्य प्रगमनस्य प्रारम्भस्य रूपम् गार्हपत्यविविश्वाग्नेरग्निचयनस्य (? °चितिश्वा°?) प्रायणं प्रारम्भः अतः प्रशब्दोपेतो (°शाब्दाप्रवणे) मन्त्रोऽत्र योग्यः ॥२५॥ नाना पृथगेकैकेष्टकामुपदध्यात् ततो यऽआत्मन् आत्मस्थिताः नानाविधाः कामाः तान्सर्वानसंकीर्णं (°न् अस्त्रकी° AB.) पृथगेव स्थापयति । तया देवतयेति यत्सादनं तच्चतसृणामिष्टकानां सम्भूय सकृदेव कर्तव्यम् । संतनोति संयोजयति ॥२६॥ मध्येष्टकोपधानानन्तर्यमथशब्दार्थः । गार्हपत्यस्थानस्य पश्चात्परिक्रम्य उत्तरस्यां दिशि दक्षिणामुखः आसीनः सन्नपरयोः पश्चात्ययोरिष्टकयोर्दक्षिणां दक्षिणभागस्थामिष्टकां प्रथममुपदधाति इडामग्नऽइति मन्त्रेण ॥२७॥ सनातन इति ऋतव्यपदव्याख्यानमृत्वात्मकस्य कालस्य सर्वदा विद्यमानत्वात्तत्र भवोऽग्निः सनातनो नित्यः । यजुर्मन्त्रो यथैव प्रतिपादयति तथैव तस्य बन्धुः वधूनीयं (? बन्धनीयं ?) व्याख्यातः स्पष्टार्थतया न पृथग्व्याख्यायते ॥२८॥ अस्याग्नेः सक्थ्यौ श्रोण्यौ । इमे मनुष्यसम्बन्धिन्यौ । नाना पृथगसंश्लिष्टे । अग्रप्रदेशेन तयोः परस्परसंसर्गं विधत्ते अग्राभ्यामिति आत्मसमीपऽअग्रदेशः तत्रैते संस्पृष्टे भवतः ॥२९॥ येन मार्गेण पश्चात्ययोरुपधाने परिक्रमणं कृतं तेनैव पुनर्दक्षिणतः परिक्रम्य ॥३०॥ दक्षिणावृत्प्रादक्षिण्येन वर्तनम् ॥३१॥ पञ्च कृव इति मध्यऽउपधेयस्येष्टकाचतुष्टयस्यैकं सादनमन्यासां चत्वारीति पञ्च भवन्ति । पञ्चचितिकोऽग्निरिति पञ्च चितयः प्रस्तारा यस्मिन्स तथोक्तः । चित्यस्याग्नेः चितिपुरीषाणि त्रयोदश भवन्ति आदितश्चतस्रश्चितयः पुरीषनिवपनीतः (!) स्तोमभागीता (!) पञ्चमी चितिः तदनन्तरभाव्येकं पुरीषं नाकसत्प्रभृतिपुरीषनिवपनी ता (!) षष्ठी चितिरित्यादिना ॥३२॥ अवशिष्टे गार्हपत्यचितिस्थाने लोकम्पृणाख्यामिष्टकामुपदधाति । see ८. ७. २. १ । सकृदुच्चारितेन लोकं पृणेति मन्त्रेण तिसृणां युगपदुपधानं विधत्ते तिस्रः पूर्वा इति । अथ तेनैव सकृदुच्चारितेन मन्त्रेण दशानामिष्टकानामुपधानं विधत्ते दशोत्तरा इति उत्तरा उपरिभाविनीः । त्रेधाविभागपक्षमाह द्वे वाग्रऽइति तं लौकिकेन निदर्शनेनोपपादयति (निदेश° Codd.) एवं होति यत्र हि काष्ठादिभिश्चितिर्निर्मीयते तत्र एवमेव हि चितिं चिन्वन्ति मूलाग्रभागयोर्द्वे काष्ठे प्रथमं तिर्यक्स्थापयन्ति पश्चात्तयोरुपर्युपर्यन्यानि सर्वाणि प्रागग्राण्यवशिष्टानि स्थापयन्ति उपरिष्टाच्चलनाभावायैकं (? वाव्वैर्क Codd.) पुनः स्थापयन्ति ॥३३॥ गार्हपत्यचितेः परितश्चिताः शर्करा अप्येकविंशतिसंख्याका एव भवन्ति । अयमेव चीयमानोऽग्निरमुतोऽमुत्र परिश्रित्स्वेकविंशः एकविंशतिसंख्यापूरकः अधिः सप्तम्यर्थानुवादी । यस्मादेताः परिश्रित इष्टकाश्च एवं प्रत्येकमेकविंशतिसंख्याका उपदधाति एतेन एतावेव अग्न्यादित्यौ अन्योऽन्यस्मिन्प्रतिष्ठापयति । इमावग्न्यादित्यावुभावप्यत्र चित्याग्नौ संनिहितौ भवतः तत्राहवनीयचितिरूपेणादित्यो वर्तते गार्हपत्यचितिरूपेणाग्निः ॥३५॥ इष्टकासंधिषु छिद्रपूरणार्थाः